

581.5(082)

1178 Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Cyclachaena xanthifolia (Nutt.) Fresen., *Lactuca serriola* Torner., *Onopordum acanthium* L. (Asteraceae), *Silene vulgaris* (Moench.) Garcke (Caryophyllaceae).

Порівняння видового складу рослин кургану, екотону та агрофітоценозу за коефіцієнтом П. Жаккара виявило, що найменш подібними є рослинні угруповання кургану і екотону – 29,03% та кургану і агрофітоценозу – 29,63%. Подібність екотону і агрофітоценозу становить 56%. На рівні родин така тенденція зберігається також: курган – екотон – 50%, курган – агрофітоценоз – 58,33%, екотон – агрофітоценоз – 69,23%.

Таким чином, найвищий рівень подібності, за коефіцієнтом П.Жаккара, видового складу рослинних угруповань екотону та агрофітоценозу свідчить про наявність більш інтенсивного обміну діаспорами розмноження між цими угрупованнями в порівнянні з угрупованнями кургану та екотону, або кургану і агрофітоценозу і дозволяє, на нашу думку, віднести угруповання екотону до агрофітоценологічних об'єктів.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ АКТИВНОСТІ ВИДІВ (НА ПРИКЛАДІ ВІДВАЛІВ ПІВНІЧНОГО ГЗК М. КРИВОГО РОГУ)

Павленко А.О., Шанда В.І.

Криворізький державний педагогічний університет

Формування рослинного покриву відвалів Кривбасу відбувається двома шляхами: природним (заростання) та штучним (рекультивация). Проблеми природного та штучного заростання відвалів Кривбасу присвячені численні публікації [3, 5]. Потенціальною здатність до створення насінневого банку відвальних екотопів мають 882 види урбанofлори Кривбасу [1]. Реалізація розвитку насінневих зачатків залежить від активності виду [2]. Під час роботи на відвалах Північного ГЗК м. Кривого Рогу влітку 2004 р. нами було виявлено лише 165 видів.

Згідно з Б.А. Юрцевим, активність виду можна розглядати як міру його процвітання.

Активність видів доцільно виражати через наступні її складові компоненти: ступінь постійності в синтаксонах та проєктивне покриття [2].

Зміни активності виду можна розглядати у різних аспектах: регіональному, часовому, фітоценотичному та локальному [2]. Оскільки активність видів розглядається тільки в межах відвалів Північного ГЗК м. Кривого Рогу (на території, меншій за площу елементарної флори), то в даному випадку береться до уваги лише локальний аспект.

За ступенем постійності види були поділені на 5 класів згідно схеми Я.П. Дідуха [2]: I – вид зустрічається менш, ніж на 20%, II – на 21 – 40%, III – на 41 – 60%, IV – 61 – 80%, V – на 81 – 100% описаних ділянок.

Для оцінки активності видів було використано схему Б.А. Юрцева.

1. Особливоактивні - IV - V клас постійності, проективне покриття понад 50%.

2. Високоактивні - III - V клас постійності, проективне покриття понад 5 - 20%.

3. Середньоактивні - II - IV клас постійності, проективне покриття 1 - 5%.

4. Малоактивні - I - II клас постійності, проективне покриття до 1%.

5. Неактивні - I клас постійності, зустрічаються одинично.

Особливоактивних видів у наших дослідженнях не виявилося. До високоактивних видів належать: *Ambrosia artemisiifolia* L., *Artemisia absinthium* L., *Gypsophilla perfoliata* L., *Hieracium virosus* Pall., *Melilotus albus* L.; до середньоактивних: *Achillea nobilis* L., *Centaurea diffusa* Lam., *Chondrilla juncea* L., *Conyza canadensis* (L.) Crong., *Coronilla varia* L., *Crepis rheoadifolia* M. Bieb., *Daucus carota* L., *Erigeron acris* L., *Erysimum diffusum*, *Lactuca serriola* L., *Lactuca tatarica* (L.) C.A. Mey, *Lotus ucrainicus* Klokov, *Melica transsilvanica* Schur, *Oberna cserei* (Baumg.) Ikonn., *Picris hieracioides* L., *Senecio erucifolius* L. Малоактивними видами є: *Linaria genistifolia* (L.) Mill., *Reseda lutea* L.

Із 23 найактивніших видів (13,9% від загальної кількості) більшість складають аборигенні види регіональної флори (17), 6 видів є заносними. Проте саме заносні види регіональної флори, незважаючи на їх порівняно невелику частку, виявляють найвищу активність (особливо *Ambrosia artemisiifolia* та *Artemisia absinthium*). Тому викликає занепокоєння можлива загроза збереженню місцевої флористичної різноманітності внаслідок витіснення місцевих видів заносними. Детальне вивчення активності адвентивних видів є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє здійснювати моніторинг, прогноз та керування сукцесіями в технооекосистемах з метою збереження місцевого фіторізноманіття [4, 6].

Література

1. Анотований список урбанofлори Кривого Рогу / Кучеревський В.В., Шоль Г.Н. - Кривий Ріг: І.В.І., 2003. - 52 с.

2. Дидух Я.П. Проблемы активности видов растений // Ботан. журн. Т. 67. 1982. - С. 925-935.

3. Добровольський І.А., Шанда В.І., Гасва Н.В. Характер і напрямки сингенезису в техногенних ектопах Кривбасу // Укр. ботан. журн., 1979, т. XXXVI, №6. - С. 524-527, с. 541.

4. Злобин Ю.А. Б.М. Миркин. Антропогенная динамика растительности. Итоги науки и техники. Ботаника. // Бот. журн. 1985. Т. 70. №12. - С. 1709-1711.

5. Комиссар И.А., Гордиенко И.И., Цикаляк Г.П. Естественное зарастание железисто-кварцитовых отвалов Кривого Рога травянистой растительностью // Растения и промышленная среда: Тез. докл. III науч. конференции. - Киев: Наук. думка, 1976. - С. 17-19.

6. Могильник Ж.В. Інвазії адвентивних рослин у сегетальних екосистемах Лівобережного Лісостепу та проблема збереження

автохтонності фітобіоти // Еколого-біологічні дослідження на природних та антропогенно-змінених територіях: Матеріали наукової конференції молодих вчених (Кривий Ріг, 13-16 травня 2002 р.). – Кривий Ріг, 2002. – С. 262-263.

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ ВАПНЯКОВИХ ВІДСЛОНЕНЬ БАСЕЙНУ ІНГУЛЬЦЯ

Красова О.О.

Криворізький ботанічний сад НАН України

Вапнякові відслонення мають значне поширення в південних та південно-західних районах України.

Питанням формування рослинного покриву на карбонатних субстратах у рівнинній частині України присвячена значна кількість робіт, тільки в монографічному огляді "Рослинність УРСР. Степи, кам'янисті відслонення, піски" їх наведено понад 30 [2]. Відомості про сучасний стан рослинного покриву вапнякових відслонень у східній частині Правобережного Причорномор'я поки що нечисленні [1, 5, 7]. Питання їх динаміки практично не висвітлені.

Напрямки природних динамічних процесів рослинності вапнякових відслонень у загальних рисах вкладаються в схему, запропоновану І.С. Контар для відслонень кристалічних порід Полісся та Лісостепу України [3]. Головними екологічними факторами, що зумовлюють диференціацію рослинного покриву на 3 екологічні ряди (геліофітно-ксерофітний, субгеліофітно-субмезофітний та умброфітно-мезофітний), є, на думку автора, характер петрофітності, зволоження та освітлення.

Подальша деталізація схеми пов'язана з особливостями гіпергенезу карбонатних порід, відзначеними ще Й.К. Пачоським. Він писав: "Незважаючи на велику кількість у Херсонській губернії вапняків, у нас вапнякових скель майже немає, точніше, вони виступають на денну поверхню лише одним боком пласту, прямовисним і малопродатним для прикріплення рослин, особливо через легку руйнівність самої скелі. Через останню властивість наших вапняків, навіть ті великі брили, які відриваються від вапнякового пласту і скочуються схилом, не є довговічними і невдовзі перетворюються на дрібніші уламки. Усе це веде до того, що у нас зовсім немає ізольованих та самостійних вапнякових скель, подібних до тих гранітних скель, яких багато у північно-східній частині губернії" [8].

Таким чином, у межах кожного екологічного ряду теоретично можливо виділити 2 основні типи сукцесій: 1) заростання горизонтальних поверхонь шит; 2) заростання рухливих осипів. Практично ж представленість серійних угруповань різних типів та екологічних рядів у регіоні далеко не рівнозначна. Внаслідок значних антропогенних порушень ландшафтів деякі сукцесійні ланки нам не